

historien i det hele taget. Dette vil den også være derved, at der spredt rundt om bestandig siges som aproposer til omtalen af forskellige toldarkivalier, at de vil være nyttige for studiet af dette eller hint emne. Den, der blot læser bogen som toldhistorie, vil måske finde aproposerne overflødige; men arbejdende historikere vil påskønne dem.

Vagn Dybdahl

ALFW. JOHANSSON: Europas Krig. Militärt tänkande, strategi och politik från Napoleontiden till andre världskrigets slut. Stockholm, Tidens Förlag, 1988.

Alf Johanssons bog er på en særdeles positiv måde præget af hans virksomhed som docent på den svenske Militärhögskolan, hvor de tre forsvarsgrenes officerer modtager deres videregående uddannelse. Den er præget af tankevirksomhed formuleret til klarhed gennem kritisk, stadig perspektivudvidende dialog mellem historikeren og modne professionelle militære. Som forfatteren udtrykker det: »Att skriva denna bok har varit ett bildningsäventyr!«

Målet med bogen er ambitiøst – at give et overblik over krigens rolle i Europas historie fra Napoleonstiden til og med 2. Verdenskrig med vægt på udviklingen i den militære tænkning og dennes praktiske udformning i strategien. Det er i det store og hele lykkedes særdeles godt, endda i en let læselig og velstruktureret form, der gør bogen til den hidtil bedste korte indføring i emnet, anmelderen har læst.

At det er lykkedes, skyldes den måde, forfatteren har grebet emnet an. Han anvender bogens første halvthundrede sider til at præsentere de militærteoretikere, der kom til at præge idéverdenen hos den stærkt voksende militære profession i de kontinentaleuropæiske lande: Clausewitz, Willisen og Jomini. Herunder identificerer han klart de to principielle forskelle i opfattelsen af teoriens karakter og denne og historiens rolle i vejledningen af officeren, som de tre teoretikere repræsenterer: At medvirke til udviklingen af professionel indsigt (Clausewitz) henholdsvis at opstille retningslinier for handling (Jomini og Willisen).

Efter denne indledning går forfatteren kronologisk frem. Herunder identificerer han løbende og stadig kritisk politiske, økonomiske, ideologiske og teknologiske årsager til begivenhedsforløbet i krig og mellemkrig. Samtidig får han plads til normalt meget vellykkede små portrætskitser af nøglepersonerne i hans – og Europas – historie. Ikke mindst portrætterne af Schlieffen og Foch er små perler.

Løbende følger han udviklingen i den militære tænkning. Dette sker langtfra kun beskrivende. Ikke mindst mellemkrigstidens luftmilitære teoretiker Douhet udsættes for den rimelige logiske og etiske kritik, som samtiden desværre ikke var i stand til, og som selv nu sjældent præsenteres i så kort og klar form.

Bogens svageste dele er de meget korte og overfladiske gennemgange af de to verdenskrige. De er ikke som de idéhistoriske kapitler og afsnit præget af selvstændige kritiske argumenter og vurderinger. Man får enkelte steder det indtryk, at forfatteren ikke har haft lejlighed til at inddrage andet end de mest traditionelle opfattelser. Et eksempel er, at man endnu engang får anført den

allierede blokades betydning for den stadig værre fødevarer-situation i Tyskland mod afslutningen af 1. Verdenskrig. Efter at man havde etableret kontrol over den vestlige del af Rusland var det altovervejende problem det nedslidte jernbanesystem, der hindrede en fordeling af fødevarerne. Men forfatteren ville selvfølgelig med rette kunne anføre, at han blot refererer, hvad eftertiden så som virkeligheden.

Et andet eksempel er forfatterens manglende inddragelse af en afgørende teknisk årsag til vanskelighederne med at opnå resultater under 1. Verdenskrigs angreb. I modsætning til tyve år senere var man da fuldstændig afhængig af felttelefoner i føringen af enheder på kamppladsen. Disse virkede kun, indtil de ubeskyttede kabler blev afbrudt af artilleriild, hvorefter føreren mistede enhver mulighed for i den kaotiske situation hurtigt at kunne udnytte pludselige svagheder hos forsvareren. Han havde hverken forbindelse med foresatte, underførere eller artilleristøtte.

Men denne kritik er kun rettet mod detaljer fra bogens mindre væsentlige, krigshistoriske afsnit. Dens værdi ligger i den brede, men troværdige beskrivelse og analyse af hundrede års europæiske militærpolitiske idé- og kulturhistorie. Det er forfriskende at kunne se det emne behandlet godt på et nordisk sprog.

Michael H. Clemmesen

HELBICH, WOLFGANG; KAMPHOEFNER, WALTER D.; SOMMER, ULRIKE (Hrsg.):
Briefe aus Amerika, Deutsche Auswanderer schreiben aus der Neuen Welt
1830-1930. München - C. H. Beck - 1988. 597 s.

Da Johs. V. Jensen i 1914 havde læst serien »Forvalterfarmeren og hans Hustru« i bind 2 af forfatteren Karl Larsens fire-bindes Amerika-brevsamling, »De, der tog hjemmefra« bevægedes han så dybt over guvernanten fra en dansk proprietærgård, der kom til at friste en hård tilværelse med sin hadede mand på et homestead i Nebraska, at han beskrev samlingen som værende »... af overvældende virkning, må ikke alene for stedse tilintetgøre enhver drøm om ad almindelig digterisk vej at nærme sig emigranten, når virkeligheden i allerstrængeste forstand byder på så meget; men disse ukunstlede breve er nær ved helt og holdent at tage livet af enhver litterær, fiktiv metode«.

Nu opgav Johs. V. Jensen ikke forfattergerningen selv over for så kras dokumentarisme, men mente at forfattere skulle forlade realismens søgen efter at skildre givne individer til fordel for at skabe rent fiktive figurer. Han overlod så at sige gerne virkeligheden til dokumentaristerne. Den nærværende første større tyske samling af udvandrerbreve rummer vel ikke en samling, der i samme grad krænger vrangen udad i et udvandrerpars slidsomme og konfliktfyldte liv, eller lader os komme tæt på barnefødslers gru når de hænder i isolation i en bræddehytte på prærien. Det store flertal af de tyske brevskrivere var mænd! Men samlingerne er alligevel, med udgiverens ord, kilder til »historien set fra bunden«. Og rigtignok ikke kun kilder til udvandreres tilpasningsprocess i USA, men også nøgler til de fattige og lidet artikulerede gruppers verdenssyn og mentalitet.

Samlingen følger sig ind i en snart lang række af nationale udvandrerbrevsam-